

Den Danske Atlas

Bogen

Den danske Atlas eller Konge-Riget Danmark : med dets naturlige Egenskaber, Elementer, Indbyggere, Væxter, Dyr og andre Affødninger, dets gamle Tildragelser og nærværende Omstændigheder i alle Provintzer, Stæder, Kirker, Slotte og Herre-Gaarde. Forestillet ved en udførlig Lands-Beskrivelse, saa og oplyst med dertil forfærdigede Land-Kort over enhver Provintz, samt ziret med Stædernes Prospector, Grund-Ridser, og andre merkverdige Kaaber-Stykker ved Erich Pontoppidan, fortsat af Hans de Hofman 1763-81. 7 bd. + tavler
Kiøbenhavn : Godiche, 1763-81

Erik Pontoppidans *Den danske Atlas* er den **første større, videnskabeligt anlagte beskrivelse af det danske rige**. Hvad der er med i denne "beskrivelse", fremgår ikke mindst af de mange enkeltelementer, der er nævnt i titlen ovenfor.

Værket består af syv tykke bind, af hvilke det første er på 723 sider. Teksten er på dansk – tidligere ville den slags udgivelser være skrevet på latin, fordi de kun var beregnet på den snævre lærde verden.

Værket fik **stor betydning** i kraft af sin stofmængde og ikke mindst den store mængde kobberstukne kort og prospekter. Det har været i Haderslev Katedralskoles eje i hvert fald siden 1864.

Forfatteren

Erik Pontoppidan (1698-1764) var en af de berømteste videnskabsmænd i det 18. århundredes Danmark. Som det ses af billedet, var han egentlig præst, blev senere biskop og var en af de fremmeste talsmænd for den nye åndelige vækkelse, der gik over landet i

første halvdel af det 18. århundrede: **Pietismen**. 1737 udgav han på anmodning fra kong Christian VI en ny forklaring til Luthers Katekismus, *Sandhed til Gudfrygtighed*, der fik stor betydning for kristendomsundervisningen i skole og kirke.

Det han i dag måske huskes mest for, er imidlertid hans *Den Danske Atlas*, hvoraf han ganske vist selv kun nåede at skrive de første to bind inden sin død i 1764 – resten besørgedes af flere af hans medhjælpere, først og fremmest svogeren **Hans de Hofman** (nævnt i titlen). Men selve **konceptet** for det store værk var hans. Det var ham, der organiserede indsamlingen af de tusindvis af oplysninger rundt omkring fra præster, provster og embedsmænd i hele riget. Det var en bedrift, som det tog år af hans liv at gennemføre, når man samtidig betænker, at der dengang hverken var Internet eller biblioteker som i nutiden.

Baggrunden

I det moderne informationssamfund er vi vænnet til, at oplysninger kan hentes på nettet på et splitsekund. Men tænker vi på, hvordan disse oplysninger oprindeligt er tilvejebragt?

Da **Pontoppidans** værk blev til, måtte man så at sige **begynde fra begyndelsen**, stille de første spørgsmål, systematisere dem, korrigere og redigere de indkomne svar ind i et værk, der ikke blot var tilnærmelsesvist så korrekt som muligt, men samtidig spændende og inspirerende læsning for enhver, der interesserede sig for landet. Talrige forskere og forfattere har gennem tiderne ladet sig inspirere af værket, bl.a. H. C. Andersen.

Pontoppidan var en uforbederlig optimist! Hans tilgang var historisk: Hvordan var det tidligere, og hvordan er det i dag? Generelt var hans grundholdning, at **alt i nutiden er bedre end i fortiden**. Enhver tale om, at det hele var meget bedre i gamle dage, afviste han under henvisning til bl.a. de mange oplysninger, han samlede i sit værk.

Pontoppidan og hans samtid følte – med rette – at der med *Den Danske Atlas* blev skabt et værk, der under ét udgjorde et kæmpe **fremskridt** for landet og dets borgere. For første gang nogen sinde fik man samlet så store mængder viden på ét sted. Hele den måde stoffet blev disponeret på, kom da også til at danne forbillede for senere lignende udgivelser, f.eks. *Trap Danmark*, der netop i de kommende år skal udkomme i en ny udgave på 34 bind!